

KIRGIZ TÜRKÇESİ İLE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ ORTAK ARAPÇA KELİMELERDE GÖRÜLEN SES DEĞİŞMELERİ*

Ömer ACAR**

ÖZET

Türkçe ve Kırgızca aynı dilin iki kolu olmaları hasebiyle, pek çok ortak kelimeye sahiptirler. Bu sözcüklerin bir kısmı, aynı kaynaktan beslendikleri için, Arapça-Farsça sözcüklerdir. Farsçanın Arapça sözcükleri diğer lehçe ve dillere taşımada bir köprü rolü oynadığı bilinmektedir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, Kırgız Türkçesindeki bazı Arapça alıntı kelimelerin de Farsça yoluyla dile girdiği görülmektedir. Yazılı edebiyata diğer Türk lehçelerine göre nispeten geç sahip olan Kırgız Türkçesindeki Arapça sözcükler ses değişimleri bakımından incelendiğinde, bunların büyük ölçüde Kırgız dilinin ses-kalıp, yapı özelliklerine uygun hale getirildikleri görülür. Kırgızca'yı diğer Türk lehçelerinden ayıran bazı ses kuralları Arapça alıntı kelimeleri çoğu durumda tanınmaz hale sokmuştur. Eski Türkçe veya Osmanlıca tabir edilen Anadolu Türkçesi çok eskiden beri Arap alfabesiyle yazıldığı için, dile giren yeni kelimeler de Arapça asıllarına göre yazılmaktaydı. Oysa Kırgız Türklerinin böyle bir tecrübesi olmamıştır. 1920'li yıllarda başlayan yazı dili hayatında çok kısa bir süre Arap alfabesi kullanılmış, bir müddet Latin alfabesi geçerli olduktan sonra, 1940'lı yıllardan itibaren bugün kullanılmakta olan Kiril alfabesine geçilmiştir. Özellikle bağımsızlık sonrasında giren kelimelerde, bahsedilen ses-anlam değişimlerinin daha az gerçekleştiği görülür. Türkçe ve Kırgızcada ortak olarak kullanılan Arapça sözcüklerdeki ses değişimlerini inceleyen bu çalışmanın bir benzerinin diğer Türk dilleri için de yapılması gerekir. Bazı dilcilerin de işaret ettiği gibi, bahsedilen çalışmalar yapıldığında, Türk dilleri ile Arapçanın tarihsel süreçte nasıl etkileşime girdiği, hangi dil unsurlarının paylaşıldığı, Türk dillerinin ileride hedeflediği dil birliğinde Arapça kökenli kelimelerin nasıl rol oynayacağı gibi sorular cevabını bulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ses değişimleri, Kırgız Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Arapça.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati, El-mek: acaromer25@gmail.com

THE PHONETIC CHANGES OF THE ARABIC LOANWORDS WITHIN TURKISH AND KYRGYZ TURKISH DIALECT

STRUCTURED ABSTRACT

This paper focuses on phonetic changes in the common Arabic words in Kyrgyz Turkish and Turkey Turkish. It is known that some of the common words had been taken through Persian, in other words it is known that Persian language had played a connective role in carrying Arabic words into other dialects and languages. Phonetic changes subject of this paper are divided in various sub-categories and are explained with sufficient examples. Besides, when it is necessary, additional notes and details can be found in the footnote section.

1. Introduction and Purpose of Study

Main focus of our paper is the phonetic changes seen in the common Arabic words in Kyrgyz Turkish and Turkey Turkish, therefore in order to follow these changes primarily, both of the 'Turkish dialects' (especially Kyrgyz dialect) relations with Arabic language and their interactions throughout history must be presented. Since it is known that Kyrgyz people started migrating to their homeland since 9th century, it is apparent that they did not exist in these lands during the battle of Talas which took place near the borders of Kyrgyzstan (very important battle in history that happened in 751 A.D.). Even though there are many theses about adopting Islam by Kyrgyz people, who came to their homeland only couple of centuries later, generally it is agreed that they accepted Islam later than other Turkic tribes.

It has been known that since 9th century Arab Caravans extended their voyages until the point of Yenisei Valley. Muslim Arab merchants who visited the cities along the Silk Road route also brought Islam to these regions. What's important, at this stage, is the nature and the form of Kyrgyz' relationship with Arabic language; in other words, the question of how did these Arabic words enter the Kyrgyz Turkish. Since it is known that Kyrgyz people lived as nomads since ancient ages and that they had adopted written literature quite lately (just a century ago) we can say that borrowing of the Arabic words wasn't done through educational or scientific methods. It is interesting to note that unlike the Kyrgyz language, in the languages of the Uzbeks, Uighurs and Turkmens, the communities which lived close to important scientific centers of the Islamic world at that time such as Bukhara, Samarkand, Tashkent, Kasgar and Merv, there are more words borrowed from Arabic and more similarities with Arabic language in terms of phonetic and semantic changes.

It is important to study these interactions because with the help of these studies we will have an opportunity to appoint the directions of the phonetic and semantic changes between the common words. It is also expected that these differences in interactions/relationships subjected to the aforementioned dialects would also bring different results in terms of the phonetic and semantic changes in the borrowed Arabic words. For example, Turkey Turkish has the most Arabic words Turkish among the Turkic languages and it is a consequence of the

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/8 Spring 2015

historical experience. Thus, the state system which started with the Seljuks improved with the Ottomans and ensured that the religious administrations are founded on solid foundations and the education was mostly done through Arabic sources. During this period lots of religious terms had been borrowed into Turkish language from Arabic. With the madrasah educated scholars and poets' increased usage of the words with Arabic-Persian origins in their works, the usage of the words by the society increased and they were integrated within the language. Also the fact that the Arabic alphabet was used in Anatolia long ago, helped the borrowing from the Arabic and made it possible that the words take root in Turkish and be used without any significant change. As it is known, that in Ottoman language (old Turkish) the words were written as in their original form. However the Kyrgyz Turks had not have such experiences because they didn't start using written language until 1920's. For a short time they used Arabic alphabet, then they changed to Latin for a short period and at 1940's they changed to the Cyrillic alphabet which they been using until today.

2. Conceptual Framework

The borrowed Arabic words in Kyrgyz language are usually discussed together with Persian words. Çengel's (1995) paper titled, "Common Borrowed Words Between Turkey Turkish and Kyrgyz Turkish" focuses on the phonetic changes of the Arabic and Persian words borrowed by Kyrgyz language. In another paper which was prepared as a Master thesis (Özlem 2008) focuses on the phonetic changes of the Arabic and Persian words borrowed by Kyrgyz, Kazak and Tatar Turkish languages. It also compares them with Turkey Turkish. Most of the borrowed words in these three dialects which belong to Kipchak branch. Another similar paper (Akın 2010) in context of the work of famous Kyrgyz linguist Hüseyin Karasayev is the analysis which focuses to the phonetic changes in borrowed words in Kyrgyz Turkish. Akın in his work included the phonetic changes in the borrowed words, their sources and their usage in the targeted languages.

The "Borrowed Arabic Words in Kyrgyz Turkish" titled paper which was written by a person with Kyrgyz origins (Cumakunova 2008), focuses on Kyrgyz people's and Kyrgyz languages' history but also gives examples of the borrowed Arabic words in the Kyrgyz language. The paper notes that Kyrgyz language was less effected by foreign languages relatively to Turkey Turkish. And it explains the account through the Kyrgyz languages' characteristics and Kyrgyz people's history and their lives. What differentiates the paper is that it gives the Arabic words by dividing them into different categories (for example: religious, cultural, administrative, abstract, etc.). In another paper done by Gülsine Uzun (2014: 80-93) the apheresis, syncope and omissions of the words borrowed into Kyrgyz Turkish from Arabic, Persian, Russian, Mongolian etc. languages are analyzed. Additionally, in the paper which focuses on Alip-Bee (the first work written in Kyrgyz language with Arabic alphabet) (Aşcı 2012) 52 of the 64 words with Arabic roots and some phonetic and semantic changes were analyzed.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/8 Spring 2015

3. Method

In this paper, modern phonological data and comparative method was used. For the analysis of the changes it was focused on the frequency criteria. Changes which were not so frequent were analyzed under the title "Phonetic Changes". Phonetic change types and their sub-titles are compared to Turkey Turkish. Besides, to make it easier to follow the changes that occur in the both Turkish dialects the original Arabic forms of the words were also included.

4. Conclusion and Suggestions

Since both Turkish and Kyrgyz language are two branches of the same language family they have many common words. Some of these words are Arabic-Persian since both languages have been fed up from the same sources. It is known that Persian language plays connective role in carrying Arabic words in to other dialects and languages. It is seen that similar to Turkey Turkish, Kyrgyz Turkish, some words borrowed from Arabic came to the language through Persian. Another interaction was done through sister languages such as Uyghur, Turkmen and Uzbek and with the contribution of living in the same regions many Arabic-Persian words spread between these languages. In the hundred year history of the Kyrgyz Turkish literature it is apparent that it borrowed less Arabic-Persian words than the other Turkish dialects. This was relatively due to the fact that Kyrgyz accepted Islam later than the others and lived for a longer period as nomads. However due to the region's close geographical proximity to the rich science centers and its commercial, cultural, political, etc. relationships significant amount of Arabic words entered the Kyrgyz language through verbal communications. Because the borrowed Arabic words in Kyrgyz Turkish entered the language through Persian mediation and verbal communication they adapted to Kyrgyz languages' phonetic characteristics; on the other hand it is apparent that the Arabic words borrowed today or in the near past have less phonetic-semantic changes. Even though many borrowed Arabic words in Turkey Turkish have relatively low phonetic changes, most of the borrowed Arabic words in Kyrgyz Turkish are unrecognizable. We analyze these words in our paper under separate titles and present them together with Arabic originals so to make it easier to follow them. We believe that similar papers which analyze the common Arabic words between Turkish languages should be done for the other Turkish languages. Thereby, answering the questions regarding, how did the Turkish languages and Arabic language interacted throughout history, what elements did they share and what role will the shared Arabic words play in a possible union of the Turkish languages.

Key Words: Phonetic changes, Kyrgyz Turkish, Turkey Turkish, Arabic.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/8 Spring 2015

Giriş

Hız. Ömer’le başlayan İslâm fetihleri sırasında, uzun zamandır süren Türk-Arap mücadelesi ilk defa Talas Savaşıyla birlikte yumuşamaya başlamış, bu tarihten sonra İslâmiyet Türkler arasında hızla yayılmıştır.¹ Talas Savaşının kaynaklarda çokça yer verilmeyen bir sonucu da, esir alınan bazı Çinlilerin Semerkant’ta Müslümanlara keten ve kenevirden kâğıt yapma sanatını öğretmeleridir. (Özaydın 2002: 422, 423; Compareti 2002: 277).

Abbasî ihtilalinde yararlık gösteren Türklerin, bu grubun gücünü herkese kabul ettirip hilafeti ele geçirmesinden sonra Araplarla daha sağlam ve güçlü ilişkiler kurduğu görülür. Özellikle askerî anlamda kendilerinden yardım talep edilen Türkler, Halife Me’mun zamanında bizzat hilafet ordusunda yer alıp savaflara katılmışlardı. Mu’tasım zamanında ise nüfuzlarını daha da artırmış, yeni kurulan hilafet merkezi Samerrâ kentinde müstakil mahallelere kavuşmuşlardı. Türkler sadece ordu içinde değil, aynı zamanda siyasî ve idarî alanda da Arap ve İranlılara karşı üstün konumda idiler. Sonraki halifelerin pek çoğu Türk komutanların nüfuzu ile başa geçtikleri için, genellikle onların tesiri altında kalmışlar, zaman zaman da bu tesiri kırmak için çeşitli hamleler yapmışlardır. Hilafet merkezinin tekrar Bağdat’a taşınmasına kadar bu mücadeleler sürüp gitmiş, neticede Türklerin askerî anlamda etkinlikleri devam etse de devlet yönetimindeki nüfuzları zayıflamıştır. (Özaydın 2002: 425-429).²

Türklerin İslamiyet’i kabulü kılıç zoru veya başka bir baskıcı yöntemle değil, birkaç asır devam eden süreçte Müslüman Araplarla ilişkilerinin doğal sonucu olarak gerçekleşmiştir. Daha çok Arapçı politikalar güden Emevîler döneminde İslamiyet’i kabul eden Türklerin sayısı sınırlı olduğu halde, mevâlîye müsamahalı davranan Abbasiler döneminde Türkler arasında İslamiyet hızla yayılmıştır. X. yüzyıl Türklerin İslamiyet’i kabulü açısından en önemli dönem olarak görülmektedir. Çünkü artık devlet düzeyinde İslamlaşma dönemine girilmiş ve ilk Müslüman Türk devletlerinin temelleri atılmaya başlamıştır. Önce İdil-Volga Bulgar Türkleri, ardından Karahanlılar ilk Müslüman Türk devletleri olarak diğerlerine öncülük etmişlerdir. Özellikle Karahanlıların genel anlamda Türklerin İslam’ı kabulünde çok önemli role sahip oldukları, Türklerin sonraki dönemlerde kurdukları imparatorlukların temelinde yatan mefkûrenin bu dönemde mayalandığı ifade edilir. (Özaydın 2002: 439).

Büyük Türk mutasavvıfı Ahmet Yesevî’nin öğretileri de Türklerin İslamiyet’e girişinde etkili olmuş; hatta bu etki sonraki dönemlerde alperenler vasıtasıyla Anadolu ve Balkanlara kadar uzanmıştır. Ayrıca Abbasî Halifesi Mehdî’nin Türk hakanlara gönderdiği İslam’a davet mektuplarına, aralarında Semerkant, Toharistan, Fergana, Taşkent beylerinin de bulunduğu pek çok yönetici olumlu cevap vererek İslâm dinini kabul etmiştir. (Kitapçı 2002: 460).

Türklerin İslamiyet’i kabulüyle ilgili yukarıda anlatılanların da temelini oluşturabilecek en ilginç yaklaşım, konargöçer Türklerin IX. yüzyılda başlayan göç hareketlerinin İslâm coğrafyasını da içine alarak süreklilik gösterdiği ve bu özelliğiyle Mavaraünnehir’e yönelik Arap fetihlerinden ayrıldığını söyleyen yaklaşımdır.³

¹ Talas Savaşının Türklerin İslamiyet’e girişlerinin başlangıcı sayılmasını kolaycılık olarak niteleyen Zekeriya Kitapçı’ya göre, Türklerin eski inanışları ile İslamiyet’in ilkelerinin benzerliğinden hareket etmek doğru değildir. Çünkü ona göre dinler arasındaki benzerlikler çoğu zaman beraberinde uzlaşmayı değil, çatışmayı getirmiştir. Kitapçı’ya göre esas sebep, Hz. Peygamber’in kutsal vazifesine başladığı ilk günlere kadar giden “büyük oluşumdur”. Krş. (Kitapçı 2002: 455).

² Türklerin İslamiyet’i kabulüyle alakalı geniş bilgi için bkz. (Kitapçı 2004).

³ Miller’a göre Türkler hilafet topraklarına düzenli olarak alınsalardı, zamanla yönetim el değiştirebilirdi. Bunun kanıtı, yarı Türk asıllı olan Abbasi Halifesi Mu’tasım’ın Türkleri önemli mevkilere getirme çabalarına diğer Arap yöneticilerin karşı çıkmasıdır. Krş. (Miller 2002: 708).

Talas savaşı sırasında bölgede olmayan ve çok sonraları o toprakları yurt edinen Kırgızların İslamiyet'i benimsemeleriyle alakalı farklı tezler bulunmakla beraber, genel olarak diğer Türk boylarına göre İslamiyet'e oldukça geç girdikleri kabul edilmektedir. Hatta bazı XIX. yüzyıl gezginlerinin, Kırgızların Müslümanlığına dair şüphelerini gösteren ifade ve gözlemleri kayıtlara geçmiştir. (Radloff 1956: 665, 670; İnan 1952).

Erşahin (1999:404-405), Kırgızların İslamiyet'e girişiyle alakalı çoğu Rus asıllı Kırgız tarihçilerinin görüşlerini 4 maddede toplamış ve çeşitli yönlerden eleştirmiştir.⁴ Ona göre Kırgızların İslamlaşma sürecini, 1. Karahanlılar dönemi (840-1212) 2. Çağataylar dönemi (XIII.-XVIII. yüzyıllar) 3. Hokand Hanlığı dönemi (XVIII.- XIX. yüzyıllar) olmak üzere üç tarihî merhalede ele almak daha doğrudur.

Burada bizi ilgilendiren, Kırgızların bahsedilen tarihsel süreçte Arapça ile nasıl ve ne türden bir ilişki kurduğu; diğer bir ifadeyle, Arapça kelimelerin Kırgız Türkçesine hangi yolla girdiği sorusudur. Kırgızların çok eski çağlardan beri göçebe hayat sürdükleri ve Kırgızca yazılı edebiyatın çok sonraları ortaya çıktığı (yaklaşık bir asır önce) bilindiğine göre, Arapça kelimelerin alıntılanmasında eğitim-öğretim veya ilmi yöntemin geçerli olmadığını söyleyebiliriz. Nitekim bazı Kırgız araştırmacılar da bu tezimizi doğrulayan tespitlerde bulunmuşlardır. Ancak söylenmek istenen ve varılan bilimsel sonucun aynı olmadığını vurgulamak gerekir. Örneğin, Kırgız Türkçesindeki Arapça alıntı kelimelerin, kökenleri anlaşılamayacak derecede Kırgızlaştırılmış olduğunu ifade eden Cumakunova (2008:102), bunu Kırgız toplumunun ve Kırgızca dil yapısının genel karakterine bağlama eğilimindedir. Onun tabiriyle, Kırgızca'ya giren yabancı kelimeler adeta tutsak alınıp, şekli değiştirilmiş ve tanınmaz hale getirilmiştir. Böylece toplumun bütün kesimleri onu benimseyip kullanabilmiştir.

Kanaatimizce bu yaklaşım tam olarak doğru kabul edilemez. Zira göçebe hayatı süren Kırgızların diğer Türk boylarına göre yabancı tesirine daha az açık oldukları ve nispeten İslamiyet'le geç tanıştıkları düşünülürse, söz konusu edilen dil ve toplum yapısının etkisi sınırlı kalacaktır. Başka bir ifadeyle, Kırgız Türkçesindeki yabancı kelimelerin oranın diğer Türk dillerine göre az olmasının nedeni, daha çok, göçebe hayat tarzı ve sınırlı etkileşimlerle alakalıdır.

Kırgızlar Orhun yazıtlarında adından sıkça bahsedilen Türk kavimlerinden biridir. (Tekin vd. 2003: 93).⁵ Bilinen en eski yurtları Kögmen Dağlarının kuzeyi, Yenisey Nehrinin kollarından biri olan Kem havzasıdır. (Taşağıl 2013: 73). Kırgızların IX. asırdan itibaren, Yukarı Yenisey Vadisi'nden Tanrı dağları bölgesine, yani bugünkü yaşadıkları topraklara göç ettikleri bilinmektedir. Ancak kaynaklara göre, Yenisey ve Moğolistan bölgesinden Tanrı dağlarına gelen Kırgız boyları zamanla bölgedeki diğer etnik gruplar arasında erimiş; ancak XV. yüzyıl dolaylarında Yenisey, Altay ve İrtiş üzerinden Tanrı dağları bölgesine göç eden Kırgızlar etnik anlamda bir hüviyet kazanmışlardır. (Kalkan 2009: 107).

Türk dillerinin tasnifi⁶ konusunda tam uzlaşma bulunmasa da, Kırgız Türkçesi genellikle Kıpçak grubu dilleri arasında sayılmış⁷ ve tarihî bakımdan şu üç gelişim evresinde incelenmiştir:

⁴ Rus tarihçilerin tezleri: 1. Tanrı Dağlarına göç esnasında feodallerin halk üzerindeki etkinliklerini devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları yeni ideolojiyi İslamiyet'te bulmaları (XVI.-XII yüzyıllar) 2. Süflerin irşat ve tebliğ faaliyetleri (XVI. yüzyıldan itibaren) 3. Kalmukların hışmından güneye, Fergana, Semerkant, Taşkent, Buhara, Kaşgar gibi merkezlere kaçan Kırgızların siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler sonucu İslam'ı kabul etmeleri 4. Özellikle XVIII. Yüzyıldaki Hokand Hanlığı döneminde Kırgız manapları ve beyleri tarafından halkın zorla İslamlaştırılması. (Erşahin 1999: 404-405).

⁵ Kırgızlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Karayev 2001: 201-217; Gömeç 2012; Kalkan 2006; Kalkan 2009: 101-117; Bozkurt 2005: 655-660; Aydın 2007: 41-64; Karatayev 2002: 200-207; Sıdkova 2007; Kabilbekova 1997: 32-48; Solak 2004; Gülensoy 2010: 285-288; Abazov 2004; Osmonov 2013).

⁶ "Türk dilleri" ifadesi Talat Tekin'e aittir. Ona göre Türk dillerinin tasnifinde şive teriminin kullanılması hatalıdır. Çünkü şive 'ağız'ın karşılığıdır. Lehçe veya diyalekt ise birbirine benzer ağızlar/şiveler toplamıdır. Tekin, lehçe ile dil

1. Eski Kırgızca (8-9. yüzyıllar): Bu dönemde eski Uygur ve Oğuz dilleri ile irtibat halindedir.
2. Orta Kırgızca (10-15. yüzyıllar): Bu döneme dair belge bulunmamakla birlikte, göçebe olarak yaşayan Kırgız milletinin sözlü kültür ürünleri öne çıkmaktadır.
3. Yeni Kırgızca (15. yüzyıldan günümüze): Özellikle bugünkü yurtları olan Tanrı dağları bölgesine yerleştikten sonra bölgedeki diğer Türk dilleri ile ilişkiler sonucu Arapça ve Farsça kelimelerin girdiği görülür. Ekim devrimine kadar yazılı belgeye rastlanmamaktadır. (Bozkurt 2005: 669; Halilov 1996: 19-21).⁸

Eski Türkçe veya Osmanlıca tabir edilen Anadolu Türkçesi çok eskiden beri Arap alfabesiyle yazıldığı için, dile giren yeni kelimeler de Arapça aslına göre yazılmaktaydı. Oysa Kırgız Türklerinin böyle bir tecrübesi olmamıştır. 1920'li yıllarda başlayan yazı dili hayatında çok kısa bir süre Arap alfabesi kullanılmış⁹, bir müddet Latin alfabesi geçerli olduktan sonra, 1940'lı yıllardan itibaren bugün kullanılmakta olan Kiril alfabesine geçilmiştir.

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, diğer Türk dillerindeki Arapça kelimeler de çoğunlukla Farsça kanalıyla alınmıştır.¹⁰ (İşler 2004: 1411-1412). Kırgızca'daki Arapça alıntı kelimeler genellikle Farsça ile birlikte değerlendirilmiştir. Tespit ettiğimiz bazı çalışmaları kısaca değerlendirecek olursak; Çengel'in "Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesi Arasında Ortak Alınma Kelimeler" başlıklı makalesi (1995: 467-479), Kırgızca'ya geçmiş Arapça ve Farsça kelimelerdeki ses değişimlerini ele almaktadır. Çalışmada ortak alınma kelimelerin Türkçe ve Kırgızca'daki formları ayrı ayrı gösterilmekle birlikte, Arapça ve Farsça kelimeler özellikle o dil açısından bir farklılık söz konusu değilse karışık olarak verilmektedir.

Diğer bir çalışma (Yıldırım 2008), Kırgız, Kazak ve Tatar Türkçelerindeki Arapça ve Farsça alıntı kelimelerin ses değişimlerini ele almaktadır. Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan çalışmada ayrıca Türkiye Türkçesi ile kıyaslamalara gidilmiş, Kıpçak grubuna dâhil üç lehçedeki alıntı kelimelerin önemli bir kısmı tezde kullanılmıştır. Çalışmada incelenen Arapça/Farsça kökenli kelimeler başka bir tasnife gidilmeksizin karışık bir şekilde verilmiştir. Benzeri kapsamlı bir çalışma ise, meşhur Kırgız dircisi Hüseyin Karasayev'in¹¹ *Kamus Nama* adlı eseri bağlamında

terimlerinden hangisinin kullanılması gerektiğini, dilbilimin çözülmesi zor bir problemi olarak görür. Onun çözümü, iki dil veya diyalekt arasında karşılıklı anlaşılabilirlik testi uygulamak şeklindedir. Bu teste göre karşılıklı anlaşılabilirlik oranı sıfır veya sıfıra yakın çıkan dilleri diyalekt değil, akraba olmakla birlikte zamanla birbirinden çok farklılaşmış bulunan iki ayrı dil olarak sınıflandırmaktadır. Anlaşılabilirlik düzeyi yüksek diller de lehçe/diyalekt olarak tasnif edilmektedir. Tekin'in Kırgızca ile Türkçe arasında uyguladığı karşılıklı anlaşılabilirlik testine göre bu iki Türk dili lehçe değil, akraba diller olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Tekin 1980: 72-85.) Ayrıca Türkçe ile diğer kardeş lehçeler arasındaki eş değerlikler hakkında bilgi için bkz. (Uğurlu 2012: 215-222). Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesi arasındaki kelime eş değeri hakkında bkz. (Yalın 2011).

⁷ Türk dillerinin farklı tasnifleri ve tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Arat vd. 1992: 225-247; Schöning 2013: 221-257; Akalın 1979: 14).

⁸ Kırgız Türkçesinin genel özellikleri ve fonetik yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Halilov 1996: 44-93; Tenişev 1997: 57-71; Akunova vd. 2001; Çağatay 1972: 165-166; Tekin 2005: 448-449; Kara 2003: 5-61; Gülensoy 2010: 288-289; Ceritoğlu 2012). Kırgız Türkçesinin Kazak-Uygur ve Özbek Türkçeleriyle karşılaştırmalı ses bilgisi hakkında ayrıca bkz. (Gülensoy 2010: 290-297).

⁹ Kırgızca ilk Arap harfli alfabe kitabı hakkında yapılan bir çalışma için bkz. (Aşçı 2010).

¹⁰ Johanson bu olguya *kopyalama* adını vermektedir. Türkçeye yapılan kopyalamalarda çekici olmayan belli ses parçalarının Türkçenin ses düzenindeki en yakın eşdeğerleriyle değiştirildiğini söyleyen Johanson'un tespitleri için bkz. (Johanson 2007: 76-78).

¹¹ Kırgız dilinin ve sözlükçülüğünün önde gelen isimlerinden Karasayev, ayrıca *Özdöştürülgön Sözdör* başlıklı bir eser yazarak, burada Kırgız Türkçesindeki 5100 alıntı kelimeyi incelemiştir. Karasayev ve Yudahin'in bu alandaki hizmetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Öztürk 2012). Çalışmasının sonunda Öztürk'ün Kırgız sözlükçülüğü alanında bundan sonra yapılması gerektiğini söylediği çalışmalarla ilgili tespitleri, alandaki boşluğa işaret etmesi bakımından son derece önemlidir. Krş. (Öztürk 2012: 2657).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/8 Spring 2015

çağdaş Kırgız Türkçesindeki alıntı kelimelerde görülen ses değişimleri ile alakalı incelemidir. Akın (2010), söz konusu eserinde yer verdiği alıntı kelimelerdeki ses değişimleri ile birlikte kelimelerin kaynak ve hedef dildeki kullanımlarını da vermiştir. Ayrıca genel anlamda Kırgız sözlükçülüğü ve Kırgız Türkçesinin sözlükleri hakkında yaptığı ayrıntılı çalışmasında Akın (2009: 57-61), etimolojik sözlükleri tanıtmış ve içerikleri hakkında bilgi vermiştir.

Bizzat Kırgız asıllı bir araştırmacı tarafından yapılan diğer bir çalışma ise, “Kırgız Türkçesinde Arapçadan Alıntı Kelimeler” başlığını taşımaktadır. Yukarıda bir vesileyle görüşlerine yer verdiğimiz araştırmacı, makalesinde Kırgız diline geçmiş Arapça alıntı kelimelere örnekler vermekle birlikte, daha çok, Kırgızların ve Kırgızcanın tarihi üzerinde durmuştur. Kırgızcanın Türkiye Türkçesine göre yabancı dillerden daha az etkilendiğini kaydederek, bu durumu hazırlayan sebepleri Kırgız dilinin özellikleri ve Kırgızların tarihsel süreçteki yaşamları üzerinden açıklamıştır. Çalışmayı diğerlerinden farklı kılan özelliği ise, Arapça alıntı kelimeleri çeşitli kategorilere (örneğin; dinî, kültürel, idarî, soyut vs.) ayırarak vermesidir. (Cumakunova 2008: 109-116). Ayrıca, Gülsine Uzun tarafından yapılan çalışmada (2014: 80-93) Kırgız Türkçesine Arapça, Farsça, Rusça, Moğolca vb. dillerden giren sözcüklerde ön, iç ve sonseste görülen ses düşmeleri örnekleriyle incelenmiştir. Arap harfli ilk Kırgızca alfabe kitabı olma özelliği taşıyan *Alip-Bee* adlı eserle ilgili çalışmasında Aşçı, kitapta yer alan 64 Arapça kökenli sözcükten yalın halde kullanılan 52 sözcük üzerinde durmuş ve bazı sözcüklerde görülen ses-anlam değişimlerine yer vermiştir.¹²

Bu bağlamda son olarak Arapça’nın en temel kaynağı Kur’an-ı Kerim’in Kırgızca çevirileri ve bunlarla ilgili çalışmalara değinmek gerekir.¹³ Zira Kur’an çevirilerinde Kırgızcada karşılığı bulunmayan Arapça kelimelerin doğrudan alındığı bilinmektedir. Ayrıca, her ne kadar sure isimlerini çevirmek genel kabul gören bir yaklaşım olmasa da, Yüksekaya’nın araştırmasında da (2014: 34) görüldüğü gibi, meallerde Kırgız Türkçesinde karşılığı bulunmayan sure isimleri doğrudan aktarılma yoluna gidilmiştir.

Aşağıda, Kırgız Türkçesindeki Arapça kelimelerde görülen ses değişimleri başlıklar halinde ele alınmıştır. Her başlıkta ses değişimleri ile ilgili genel bilgi verildikten sonra, kelimenin sırayla Türkçe, Kırgızca, Arapça formları gösterilmiştir. Alıntı kelimelerin Kırgız Türkçesindeki formu hem Latin harfleri hem de Kiril alfabesiyle ve eğik olarak, Arapça orijinalleri de Arap alfabesiyle yazılmış ve dipnotta gerekli görülen açıklamalara yer verilmiştir.

A. Ünlü değişimleri

Ses değişimleri¹⁴ birden fazla nedene bağlı olarak meydana gelebilmektedir. Demircan’ın (2013: 71) da kaydettiği gibi sesler, girdikleri çevrelerde anlamı değiştirmeyecek ve anlamayı güçleştirmeyecek ölçüde birbirlerinden etkilenirler. Ses birimlerinin kendilerinden önce veya sonra gelen komşu seslerin etkisiyle çeşitli şekillerde değişikliğe uğraması *benzeşme* olarak nitelendirilmektedir. Üçok, benzeşmenin, fonetik değişimlerin en sık rastlanılan ve bu yüzden üzerinde en fazla durulması gereken türü olduğunu kaydeder (2007: 171).

¹² Eserin orijinali elimizde olmadığı için kıyaslama şansına sahip değiliz; ancak Aşçı’nın verdiği Arapça kelime listesinde hem yazım hem köken anlamında bazı hatalar göze çarpmaktadır. Örneğin, Farsça kökenli *dıykân*, *kâğaz*, *kand* gibi sözcükler Arapçaya nispet edilmiştir. Ayrıca [احم] örneğinde olduğu gibi bazı Arapça kelimelerin imlâsı hatalıdır. Krş. (Aşçı 2010: 32-36).

¹³ Kur’an-ı Kerim’in Kırgızca çevirileri veya başka bir ifadeyle Kırgızca mealler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Yüksekaya 2014).

¹⁴ Bu konuda dilciler arasında terim birliği olmadığı görülmektedir. Örneğin bazı dilcilerin *ötümsüzleşme* adını verdiği ses olgusu için diğer bazı dilciler *tonsuzlaşma* terimini kullanmıştır. Şüphesiz, ses bilime dair yeni çalışmaların gösterdiği istikamette yeni ve farklı terimlerin kullanılması anlaşılabilir bir husustur. Örneğin, Bilgegil’in (2014: 267) kullandığı *gırtlaklıklar*, *ünlekler*, *damaklaşık dişli*, *çınlak* gibi terimler yerini bugün farklı Öztürkçe karşılıklara bırakmıştır.

Kırgız Türkçesindeki Arapça alıntı kelimelerde benzeşme yoluyla meydana gelen ünlü değişimleri aşağıda verilmiştir.

1. Ünlü kalınlaşması

Belirli ünsüzlerin kalınlaştırma etkilerine bağlı olarak veya kelime içindeki başka sebeplerden dolayı ince ünlülerde görülen kalınlaşma hadisesidir. (Vural ve Böler 2012: 123). Kırgız Türkçesinde güçlü bir şekilde var olan büyük ünlü (kalınlık-incelik) uyumu Arapça kökenli kelimelerde de çoğunlukla uygulanmaktadır. Örnekler:

/-i-/ > /-ı-/¹⁵

<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Kırgız Türkçesi</u>	<u>Arapça</u>
Ahiret	Akıret/ акырет	آخِرَة
Âlim	Aalım/аалым	عَالِم
Cins	Cınıs/жыныс	جِنْس
İkbal	İkbal/ыкыбал	إِقْبَال
Nakil	Nakıl/накыл	نَقْل
Tefsir	Tapsır/ тапсыр	تَفْسِير

2. Ünlü düzleşmesi

Yuvarlak bir ünlünün düz ünlü haline gelmesine ünlü düzleşmesi adı verilmektedir. Türkçede düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olan bazı kelimelerdeki yuvarlak ünlüler, daha çok düz geniş ünlülerin (/a/, /e/) etkisiyle, ilerleyici/gerileyici benzeşme yoluyla düzleşmektedir. (Vural 2012: 120). Benzer bir durum Kırgızcaya Arapçadan giren alıntı kelimelerde de görülmektedir. Örnekler:

/-u-/ > /-ı-/¹⁶

<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Kırgız Türkçesi</u>	<u>Arapça</u>
Kabul	Kabıl/кабыл	قَبُول
Kalbur	Kalbur/ калбыр	غُرْبَال
Malumat	Malımat/малымат	مَعْلُومَات
Maymun	Maymıl/маймыл	مَيْمُون
Namus	Namıs/ намыс	نَامُوس

3. Ünlü yuvarlaklaşması

Kırgız Türkçesinde kelimenin ilk hecesinde bulunan yuvarlak ünlüler diğer hecelerindeki ünlüleri de yuvarlaklaştırmaktadır. (Caparov vd. 2013: 58-59). Örneğin, col “yol”, coldor “yollar”;

¹⁵ **Diğer örnekler:** Âhir/Ahır-Akır; Arıza-Arız; Asil-Asıl; Cariye-Carıya; Cebir-Cabır; Cins-Cınıs; Cinsî-Cınıstık; Dâhil-Dakıl; Daima-Dayıma/Dayım; Emir-Amır/Amir (buyruk); Farisi(Farsça)-Parsı; Feraiz-Barayız; Gazi-Kazı; Hadis-Adis; Hakikat-Akıykat; Hizmet-Kızmat; İhlas-Iklaş; İhtimal-Iktımal; İhtiyar-Iktıyar; ; İkrar-Ikrar; İktisadi-Iktisadî; İlaç-İlacı; İltimas-İltımas; İmtihan-İmtıkan; İnsan-İnsan; İntibak-İntımak; İntizar-İntızar; İsim-İsim; İslam-İslam; İsrâf-İsrâp; Miskal-Miskal; Mizan-Mızzam; Nasihat-Asaat/Nasıyat; Netice-Natıyca; Nifas-Nıpas; Nisap-Nisap; Rahim-Irayım (merhamet, acıma); Riayet-Iraat; Ruhî-Ruhtı; Sihir-Sıykır; Şeriat-Şaraat/Şarıyat; Şerif-Şarıp; Şifa-Şıpa; Şiir-Şığır; Tabii-Tabıyğı; Tabip-Tabıp; Takdir-Tagdır; Tarih-Tarîh/Tarık; Tasdik-Tastık; Tayin-Dayın; Tazim-Taazım/Taacım; Teftiş-Taptış; Terbiye-Tarbiya/Tarbiya (yeni metinler); Tesir-Taasir/Taasır; Vakıt-Ubakıt; Vehim-Ubayım; Zahir-Zayır; Zalim-Zalım; Zina-Zınna; Zıyafet-Zıyapat; Ziyaret-Zıyarat; Ziyinet-Zıynat.

¹⁶ **Diğer örnekler:** Sabun-Samın; Tabut-Tabıt; Tecrübe-Tacırıyba/Tacırıypa/Tacırıyba/Tacırıyba (sonuncusu yeni metinlerdeki kullanımı yansıtmaktadır).

cürök “yürek”, *cüröktör* “yürekler”, *cüröktördö* “yüreklerde”, *köl* “göl” *köldör* “göller”, *köldördön* “göllerden” vb. (Tekin vd. 2003: 96). Çeşitli şekilleri bulunan ve Kırgızca’yı diğer Türk lehçelerinden ayıran bu güçlü ses uyumu (singarmonizm) yabancı dillerden alınan kelimelerde de uygulanmış ve çoğu durumda onları tanınmaz hale getirmiştir.¹⁷

Kırgız Türkçesinde yer alan Arapça alıntı kelimelerde bu ses hadisesinin değişik formları mevcuttur:

/-e-/ > /-ö-/

Türkiye Türkçesi

Devlet
Mühlet
Nöbet
Suret
Sünnet
Ülfet
Ümmet
Dükkân
Dünya
Fırsat
Minare
Miras
Misafir

/-a-/ > /-ö-/

Kırgız Türkçesi

*Döölöt/дөөлөт*¹⁸
Möönöt/мөөнөт
Nöömöt/нөөмөт
Süröt/сүрөт
Sünnöt /сүннөт
Ülpöt/үлпөт
Ümmöt/үммөт
Dükön/дүкөн
Düyünö/дүйнө
Pursat/пурсат
Munara/мунара
Muras/ мурас
Musapır-Musaapır/мусапыр

/-i-, -ı-/ > /-u-/

Arapça

دَوْلَة
مُهْلَة
نُوبَة
صُورَة
سُنَّة
أُلْفَة
أُمَّة
دُكَّان
دُنْيَا
فُرْصَة
مِنَارَة
مِيرَاث
مُسَافِير

Benzer bir durum da “h” ünsüzünün düşmesiyle ortaya çıkmaktadır:

Türkiye Türkçesi

Sahur
Sohbet

Kırgız Türkçesi

Zoor/зоор
Söömöt/сөөмөт

Arapça

سَاهُور
صُحْبَة

/-a-/ > /-o-/

Türkiye Türkçesi

Kahve
Nokta
Sual
Tufan-

Kırgız Türkçesi

Kofe/кофе
Nokot/нокот
Sobo/собо
Topon/ топон

Arapça

قَهْوَة
نُقْطَة
سُؤَال
طُوفَان

/-e-/ > /-o-/

Kırgızca’da başta, ortada ve sonda bulunan “v” ünsüzünün düşmesiyle “a” ve “e” ünlülerinin yuvarlaklaşarak “o” ve “ö” ünlülerine dönüştüğü görülmektedir. Örnekler:

¹⁷ Yudahin, Kırgız Türkçesini diğer Türk lehçelerinden bariz bir şekilde ayıran ünlü uyumlarının ve özellikle de ünlü yuvarlaklaşması olayının dile giren yabancı kelimelerin tesiriyle gücünü kaybetmeye başladığı ve sonuçta konuşma dilinde bazı istisnai kullanımların ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Krş. (Yudahin 1998: vii-viii).

¹⁸ Kırgızca’da ayrıca servet, güç anlamlarına da gelmektedir. Krş. (Yudahin 1998: 313).

<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Kırgız Türkçesi</u>	<u>Arapça</u>
Cevap	Coop/жооп	جواب
Dava	Doo/доо	دَعْوَى
Davul	Dool/доол	طَبْل
Evkat	Ookat/оокат	أَوْقَات
Evliya	Ooluya /оолуя	أَوْلِيَاء
Evvela	Obolu/оболу	أَوْلَا
Mevlüt/Mevlit	Moolut /моолут	مَوْلِد
Sevap	Soop/сооп	ثَوَاب
Şevket	Şöököt/шөөкөт	شَوْكَة
Tavus	Toos/тоос	طَاوُوس
Tevekkül	Tobokel/тобокел	تَوَكَّل
Vasiyet	Osuyat /осуят	وَصِيَّة
Zevk	Zook/зоок	ذَوْق

4. Ünlü daralması

Yanlarında geniş ünlüleri daraltma etkisi yapan bazı ünsüzlerin tesiriyle geniş ünlülerin a > ı, o > u, e > i, ö > ü biçimindeki daralması olayına denir (Karaağaç 2013: 97). Türkiye Türkçesinde daha çok söyleyişte karşımıza çıkan bu olguya, özellikle /g/, /ğ/, /y/ ünsüzlerinin neden olduğu bilinmektedir. (Vural 2012: 121). Ancak, Kırgız Türkçesindeki Arapça alıntı kelimelerde bu ünsüzlerin bariz etkisi tespit edilmemiştir. Bütün örnekler için geçerli olmamak şartıyla, alıntı kelimelerde inceltme etkisi yapan ünsüzlerin aynı zamanda daraltma etkisi de yaptığı söylenebilir. Örnekler:

/-a-/ > /-ı-/

/-a-/ > /-i-/

/-a-/ > /-u-/

/-e-/ > /-ı-/

/-e-/ > /-i-/

/-ö-/ > /-ü-/

<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Kırgız Türkçesi</u>	<u>Arapça</u>
Asla	Asılı/асылы	أَصْلًا
Aşar/Öşür	Oşur/ошур	عُشْر / أَعْشَار
Hayal	Kıyal/кыял	خِيَال
Kanaat	Kaniet/ каниет	قَنَاعَة
Kefen	Kepin/кепин	كَفَن
Mana	Maani/ маани	مَعْنَى
Meşakkat	Mışakat/мышакат	مَشَقَّة
Muamele	Mamile/мамиле	مُعَامَلَة
Örf	Ürüp/үрүп	عُرْف
Tayfa	Tayı/тайпы	طَائِفَة
Sefer	Sırıra/сытыра ¹⁹	سَفَر
Şecere	Sancıra/санжыра	شَجَرَة
Zelzele	Zilzala /зилзала	زَلْزَلَة

¹⁹ Kez, defa anlamında. Krş. (Yudahin 1998: 651).

5. Ünlü genişlemesi

Kelime içindeki dar /ı/, /i/, /u/, /ü/ ünlülerinin çeşitli sebeplerden dolayı, boğumlanma özellikleri bakımından geniş /a/, /e/, /o/, /ö/ ünlülerine dönüşmesi (Vural 2012: 121) olarak tanımlanan ses olayının Kırgız Türkçesindeki alıntı kelimelerde tespit edilen sınırlı örnekleri incelendiğinde, daha çok /h/ ünsüzünün erimesi nedeniyle ilk hecedeki /i/ dar ünlüsünün genişleyerek /e/ ünlüsüne dönüştüğü görülür:

/-i/ > /-e/

<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Kırgız Türkçesi</u>	<u>Arapça</u>
Hisse	Ese/эсе	حِصَّة
İhtimal	Eetimal/этимал	إِحْتِمَال
İhtiyat	Etiyat/этият	إِعْتِيَاد
İmtihan	Emtikan/эмтикан	إِمْتِحَان
İtibar	Etibar/этибар	إِعْتِبَار
Mihnet	Meenet/меенет	مِهْنَة
Niyet	Neet/неет ²⁰	نِيَّة
Tespih	Tespe-Tesbe/месне-месбе	تَسْبِيح
Zihin	Zeep/зеен	ذِهْن

/-i/ > /-a/

<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Kırgız Türkçesi</u>	<u>Arapça</u>
Akik	Akak/акак	عَقِيق
Ecinni	Asına/ажына	جِنِّي ²¹
Kaide	Kaada/каада	قَاعِدَة
Mizah	Mazak/мазак	مِزَاح
Nasihat	Asaat/асаат	نَصِيحَة
Siyaset	Sayasat/саясат	سِيَا سَة
Siyasi	Sayasiy/саясий ²²	سِيَا سِي
Şeriat	Şaraat/шараат	شَرِيعَة
Talih	Taalay/таалай	طَالِع

/-ü/ > /-e/

/-i/ > /-ö/

/-ı/ > /-a/

/-u/ > /-o/

/-ü/ > /-ö/

²⁰ Yeni metinlerde *niet* olarak kullanılmaktadır.

²¹ Kelimenin orijinal formu bu olsa gerektir. Her iki Türk lehçesinde de kelime başına ünlü ilavesiyle kullanılmaktadır. (جِنِّي) veya (جِنَّة)kelimesinden bozulmuş olma ihtimalini, *ceninden* çok *cinle* irtibatlı olduğundan ve ikincisinin mastar ve çoğul anlamlarına muhtemel olmasından dolayı zayıf görüyoruz. Ayrıca kelimenin eski kaynaklarda *ecinne* şeklinde de kullanıldığını tespit eden Tietze'nin *cinler* karşılığıyla *cin*'in çoğulu olduğunu söylemesi kanaatimizce isabetli değildir. Krş. (Tietze 2002: 621). Nitekim hiçbir Arapça sözlükte *cin* kelimesinin çoğulu olarak *ecinne* karşılığının verildiğine rastlamadık. Kelime zaten Arapçada cins isim /topluluk ismi kategorisindedir. Tekili *cinnî* dir. Ayrıca *cinne* kullanımı da çoğul anlamı taşır. Krş. (el-Halil b. Ahmed 2002: 267-268); (İbn Manzûr: 95-96). Tietze'nin çoğul olduğuna dair fikri, sadece Türkçede hatalı olarak çoğul yapıldığı kastediliyorsa doğru kabul edilebilir.

²² Bu kelime Kırgız Türkçesinde sıfat olarak (politik anlamında) kullanılmaktadır. Politikacı anlamı ise *sayasatçı* ve *sayasatçıl* kelimeleri ile karşılanmaktadır. Bkz. (Yudahin 1998: 641).

<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Kırgız Türkçesi</u>	<u>Arapça</u>
Davul	<i>Dobol/дoбoл</i>	طَبْل
Divit	<i>Dööt/дөөт</i>	ذَوَاة
Gıybet	<i>Kaybat /кайбат</i>	غَيْبَة
Hüküm	<i>Öküm/өкүм</i>	حُكْم
Hükümet	<i>Ökmöt/өкмөт</i>	حُكُومَة
Kahr	<i>Kaar/каар</i>	قَهْر
Mühlet	<i>Möönöt/мөөнөт</i>	مُهْلَة
Ruh	<i>Oroy/орой</i>	رُوح
Sahur	<i>Zoor/зоор</i>	سَاهُور
Sual	<i>Sobol/сoбoл</i>	سُؤَال
Şule	<i>Şoola/шоола</i>	شُعْلَة
Tavus	<i>Toos/тоос</i>	طَاوُوس
Tevekkül	<i>Tobokel/тобокел</i>	تَوَكُّل

B. Ünsüz değişimleri

1. Tonlulaşma

Ünsüzlerin boğumlanması sırasında, ciğerlerden gelen havaya ses tellerinin titreşerek ton vermesi; tonsuz p, ç, t, k vb. ünsüzlerin b, c, d, g şeklinde boğumlanmasında olduğu gibi ünsüzlerin tonluluk niteliği kazanması olayına denir. Örnekler: sebep > sebebi, kebab > kebaba, ağaç > ağacı, topaç > topaca, art > arda, dört > dörde, denk > dengi, eşik > eşiğe, köpük > köpüğün vb.²³

Kırgız Türkçesinde yer alan bazı Arapça alıntı kelimelerde sondaki /p/ ünsüzünün tonlulaşarak /b/ ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir.

Arap (T.T.)	Arab/apab (K.T.)	عَرَب
-------------	------------------	-------

Bazı örneklerde ise farklı bir tonlulaşma hadisesi görülür: Kırgız Türkçesine geçmiş Arapça kelimelerin baş, orta veya sonunda bulunan /f/ ünsüzlerinin tamamının /p/ ünsüzüne dönüştüğü bilinmektedir.²⁴ İşte bu şekilde değişime uğramış /p/ ünsüzü kimi örneklerde tonlulaşarak /b/ ünsüzüne dönüşmüştür:

Fal>pal>bal (فَال); felaket²⁵>baleket (فَلَائِكَة); efdal>abzel (أَفْضَل); fatiha>bata (فَاتِيحَة). (Çengel 1995: 475).

Benzer bir değişim de k>g sesleri arasında görülür:

²³ Büyük Türkçe Sözlük 1998: 2232.

²⁴ **Diğer örnekler:** afet-apat; af-apı; cefa-capaa; defter-depter; faiz-payiz; farz-parz; fayda-payda; fen-pan; feraset-parasat; fikir-pikir; fil-pil; fitre-pitir; harf-arıp; kefen-kepin; kefil-kepil; keyif-keyip; kıyafet-kıyapat; misafir-musaapır; mustafa-mustapa; müftü-muptu; nafaka-napaka; nıfas-nıpas; örf-urp; saf-sap; sarraf-sarap; sedef-sedep; sefer-sapar; sıfat-sıpat; sofra-supra; sofı-sopu; şefkat-şapkat; şerif-şarıp; şifa-şıpa; taraf-tarap; tarif-daarip; tayfa-taypa; tefsir-tapsır; teftiş-taptış; teneffüs-tanapis; tufan-topon; ülfet-ülpöt; vefa-opaa; vefat-opat; ziyafet-zıyapat.

²⁵ Şemsettin Sami, kelimenin Arapça olmadığını, Arapça (فَلَك) köküne benzetilerek uydurulmuş olabileceğini veya yanlış bir kullanım olduğunu kaydetmektedir. Krş. (Sami 1317: 1002). Türkçede anlam kaymasına uğrayan Arapça kelimelerle ilgili çalışmasında İşler, kelimenin Arapça (فَلَك) kökünden gelip fakirlik anlamını yansıttığını, Türkçede ayrıca büyük zarar, yıkım, bela gibi farklı anlamlar kazandığını ifade etmektedir. Krş. (İşler 1997: 43). *Lisanu'l-Arab* ve *el-Kâmusu'l-Muhit*'te kelimenin "fakirlik" anlamı mevcut değildir. Bu anlamın Arapçada sonradan oluşmuş olabileceği gibi, Türkçede anlam kaymasına uğramış bazı Arapça kelimeler gibi, dilimizde kazandığı yeni anlamın tekrar Arapçaya geçmiş olması da mümkündür. Krş. (İbn Manzûr: 478-479); (el-Fîrûzâbâdî 2005: 951)

Sadaka (T.T.)	<i>Sadaga/caḏaḡa</i> (K.T.)	صَدَقَة
Takdir (T.T.)	<i>Tagdır/maḡḏıy</i> (K.T.)	تَقْدِير

Kırgız Türkçesindeki Arapça alıntı kelimelerin başında bulunan /t/ ünsüzleri, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi genellikle korunmakla birlikte,²⁶ bazı örneklerde /d/ ünsüzüne dönüşmüştür:

Taharet (T.T.)	<i>Daarat/ḏaarat</i> (K.T.)	طَهَارَة
Tayin (T.T.)	<i>Dayın/ḏayın</i> (K.T.)	تَعْيِين
Taam (T.T.)	<i>Daam/ḏaam</i> (K.T.)	طَعَام
Tarif (T.T.)	<i>Daarip/ḏaarip</i> (K.T.)	تَعْرِيف
Tekbir (T.T.)	<i>Depkir/ḏepkir</i> (K.T.)	تَكْبِير

2. Tonsuzlaşma

Ses tellerinin ciğerlerden gelen havayı titreştirmemesi ve ton vermemesi; p / ç / t gibi ünsüzlerde olduğu gibi, ünsüzlerin boğumlanma sırasında titreşimlerini kaybederek tonsuzluk niteliği kazanmasıdır.²⁷ Demircan (2013: 76) bu ses olayını ‘ses telleri titreşiminde gecikme’ olarak tanımlar.

/b/ > /p/

Kırgızca’ya geçmiş Arapça kelimelerde bulunan /p/ ünsüzü çoğu durumda, yanındaki ünlüyü de incelterek /b/ ünsüzüne dönüşmüştür. (Yıldırım 2008:128).

Cebbar (T.T.)	<i>Capar/жапар</i> (K.T.)	جَبَّار
Esbap (T.T.)	<i>Aspar/acnan</i> (K.T.)	أَسْبَاب
Hutbe (T.T.)	<i>Kutpa/күтпа</i> (K.T.)	خُطْبَة

/d/ > /t/

Bazı Arapça alıntı kelimelerin baş, orta ve sonunda bulunan /d/ ünsüzleri Kırgız Türkçesinde tonsuzlaşarak /t/ ünsüzüne dönüşmüştür:

Deccal (T.T.)	<i>Tacaal/тажаал</i> (K.T.)	دَجَال
Tasdik (T.T.)	<i>Tastık/тастык</i> (K.T.)	تَصْدِيق

/ğ/ > /k/

Türkiye Türkçesinde Arapça alıntı kelimelerdeki /ğ/ ünsüzü genellikle korunmuşken, Kırgız Türkçesinde önseste ve ortada yer alan bu ünsüzün tonsuzlaşarak /k/ ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir:

Galat (T.T.)	<i>Kalet/калет</i> (K.T.)	غَلَط
Gaza (T.T.)	<i>Kazat/казат</i> (K.T.)	غَزَا / غَزَاة
Gazi (T.T.)	<i>Kazı/казы</i> (K.T.)	غَازِي
Gazap (T.T.)	<i>Kazar/казар</i> (K.T.)	غَضَب
Gazel (T.T.)	<i>Kazal/казал</i> (K.T.)	غَزَل
Gıybet (T.T.)	<i>Kaybat/кайбат</i> (K.T.)	غَيْبَة

²⁶ Örneğin: *terbiye-tarbiya; teftiş-taptış; tertip-tartıp; tercüme-tarcıma; talep-talap; takva-takıbaa; tabut-tabıt; tekebbür-tekeber.*

²⁷ Büyük Türkçe Sözlük 1998: 2232.

Bunların dışında, çok nadir olmak üzere n>t (zaman-zamat) ve z>s (rızık-ıriskı, zekât-seket) değişimleri de söz konusudur.

3. Süreklileşme

Bilindiği gibi, ses yolunun çeşitli yerlerinde oluşan bir daralma neticesinde sürtünerek veya sızarak çıkarılan ünsüzlere *sızıcı* veya *sürekli ünsüzler* adı verilmektedir. (Vural 2012: 65). İşte bu şekilde ünlüler gibi sürekli uzatılarak çıkarılabilen /f/, /ğ/, /h/, /j/, /l/, /m/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /v/, /y/, /z/ ünsüzlerinden birinin /b/, /p/, /c/, /ç/, /d/, /t/, /g/, /k/ patlamalı ünsüzlere dönüşmesi durumunda *süreklileşme* denilen ses olayı meydana gelmektedir. Kırgız Türkçesine Arapçadan geçen sözcüklerde aşağıdaki örneklerde süreklileşme görülmektedir:

b>m

İntibak (T.T.)	Intımak/ынтымак (K.T.)	إنطباق
Kurban (T.T.)	Kurman/курман (K.T.)	قُرْبَان
Sabun (T.T.)	Samın/самын (K.T.)	صابُون
Sohbet (T.T.)	Söömöt/cөөмөт (K.T.)	صُحْبَة

4. Süreksizleşme

Yukarıda verilen sürekli ünsüzlerin, değişime uğrayarak süreksiz ünlü haline gelmelerine *süreksizleşme* denilmektedir. Bu ses olayının Kırgızcadaki Arapça alıntı kelimelerde birçok örneği bulunmaktadır:

f>b

Fakat (T.T.)	Bakat/бакат (K.T.)	فَقَط
Fakir (T.T.)	Bakır/бакыр (K.T.)	فَقِير
Fark (T.T.)	Bark/барк (K.T.)	فَرْق
Fayda (T.T.)	Bayda/байда (K.T.)	فَائِدَة
Fehim (T.T.)	Baat/баам (K.T.)	فَهْم
Fetva (T.T.)	Batıba/батыба (K.T.)	فَتْوَى

h>k

Haber (T.T.)	Kabar/кабар (T.T.)	خَبَر
Halk (T.T.)	Kalk/калк (K.T.)	خَلْق
Harita (T.T.)	Karta/карта (K.T.)	خَرِيطَة
Hayır (T.T.)	Kayı/кайып (K.T.)	خَيْر
Hizmet (T.T.)	Kızmat/кызмат (K.T.)	خِدْمَة
Hutbe (T.T.)	Kutpa/кутпа (K.T.)	خُطْبَة
Muhtaç (T.T.)	Muktaç/муктач (K.T.)	مُحْتَاج
Rahat (T.T.)	Irakat/ыракат (K.T.)	رَاحَة
Ruhsat (T.T.)	Uruksat/уруксам (K.T.)	رُخْصَة
Mizah (T.T.)	Mazak/мазак (K.T.)	مِزَاح
Tarih (T.T.)	Tarık/тарык (K.T.)	تَارِيخ
Şeyh (T.T.)	Şayık/шайык (K.T.)	شَيْخ

v>b

Elvan (T.T.)	Alban/албан (K.T.)	أَلْوَان
--------------	--------------------	----------

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/8 Spring 2015

Hava (T.T.)	<i>Aba/aба</i> (K.T.)	هَواء
Helva (T.T.)	<i>Alba/alба</i> (K.T.)	خَلْوَى
Salavat (T.T.)	<i>Salabat/sалабат</i> (K.T.)	صَلَوَات
Takva (T.T.)	<i>Takıba/такыба</i> (K.T.)	تَقْوَى
Varak (T.T.)	<i>Barak/барак</i> (K.T.)	وَرَق

5. Ünsüz düşmesi

5.1.Kelime başında: Türkiye Türkçesinde Arapça alıntı kelimelerin başındaki /h/ ve /v/ ünsüzleri büyük oranda korunduğu halde, Kırgız Türkçesinde çoğunlukla düşmüş veya başka bir ünsüze dönüşmüştür.²⁸

Hac (T.T.)	<i>Acı/aжы</i> (K.T.)	حَجّ
Hacet (T.T.)	<i>Acat/aжат</i> (K.T.)	حَاجَة
Hadis (T.T.)	<i>Adis/aдыс</i> (K.T.)	حَدِيث
Hâkim (T.T.)	<i>Akim/аким</i> (K.T.)	حَاكِم
Haram (T.T.)	<i>Aram/арам</i> (K.T.)	حَرَام
Vaat (T.T.)	<i>Ubada/убада</i> (K.T.)	وَعْد
Vaka (T.T.)	<i>Okiya/окуя</i> (K.T.)	وَقْعَة
Vebal (T.T.)	<i>Ubal/убал</i> (K.T.)	وَبَال
Vekil (T.T.)	<i>Ökül/өкүл</i> (K.T.)	وَكِيل
Vicdan (T.T.)	<i>Ucdan/уждан</i> (K.T.)	وَجْدَان

5.2. Kelime içinde: Arapça alıntı sözcüklerde kelime içinde yer alan /h/ ve /v/ ünsüzleri de düştüğü için, çoğu durumda uzun ünlü türemesi²⁹ görülmektedir:

Cevap (T.T.)	<i>Coop/жооп</i> (K.T.)	جَوَاب
Devir (T.T.)	<i>Door/доор</i> (K.T.)	دَوْر
Devlet (T.T.)	<i>Döölöt/dөөлөт</i> (K.T.)	دَوْلَة
Divit (T.T.)	<i>Dööt/dөөт</i> (K.T.)	ذَوَاة
Evliya (T.T.)	<i>Ooluya/оолуя</i> (K.T.)	أُولِيَاء
Kahr (T.T.)	<i>Kaar/каар</i> (K.T.)	قَهْر
Mühlet (T.T.)	<i>Möönöt/mөөнөт</i> (K.T.)	مُهْلَة
Sahur (T.T.)	<i>Zoor/зоор</i> (K.T.)	سَاهُور
Sohbet (T.T.)	<i>Söömöt/cөөмөт</i> (K.T.)	صُخْبَة

Ayrıca, Arapça kelimelerde bulunan şeddeli kelimelerdeki ikiz ünsüzler Türkiye Türkçesinde çoğu durumda korunurken, Kırgız Türkçesinde ya başka harfe dönüşmüş veya tamamen düşmüştür.³⁰

²⁸ **Diğer örnekler:** *hacı-acı; had-ada; hak-ak; hakaret-akarat; hakikat-akıykat; hâkimiyet-akimdik; hal-al; hâlâ-ali; halka-alka; hareket-areket; hayran-ayran; hayvan-ayban; hazır-aazır; hazret-aziret; hece-ece; helak-alaket; helal-alal; helva-alba; hesap-esep; heves-apsi; heybet-aybar/aybat; heykel-aykel; hile-ayla; hilkat-alk; hisse-ese; hukuk-ukuk; huri-ur; hüdhüt-üpüp; hüküm-öküm; hürmet-urmat; hürriyet-uruyat; vakit-ubakıt; vefâ-opaa; vefat-opat; vehim-ubayım; vezir-uvazir; vücut-ucut.*

²⁹ Kırgızca'nın uzun ünlü bakımından en zengin Türk dillerinden biri olduğunu söyleyen Tekin'e göre, Kırgız Türkçesindeki ünlü uzunluklarının pek çoğu ikincil olup, çeşitli ses gruplarının büzülmesi ile meydana gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Tekin 1975: 67-68).

³⁰ **Diğer örnekler:** *cebbar-capar; dükkân; düköñ; izzet-ızat; kuvvet-kubat; mahalle-maala; meşakkat-maşakat; mukavva-mukaba; müselles-musaldas; sarraf-sarap; takke-takiya; temmuz-tamız; tevekkül-tobokel.*

Bakkal (T.T.)	<i>Bakal/бакал</i> (K.T.)	بَقَّال
Deccal (T.T.)	<i>Tacaal/тажаал</i> (K.T.)	دَجَّال
Evvel (T.T.)	<i>Abal/абал</i> (K.T.)	أَوَّل
Hisse (T.T.)	<i>Ese/эсе</i> (K.T.)	حِصَّة
Muallim (T.T.)	<i>Mugalim/муғалим</i> (K.T.)	مُعَلِّم

Bu kuralın *cennet-cannat*; *sünnet-sünnöt*; *ümmet-ümmöt* gibi istisnaları da vardır. Bunlardan başka; /b/, /n/, /s/, /t/ ve /y/ gibi ünsüzlerin düştüğü örnekler de mevcuttur:

Mübarek (T.T.)	<i>Maarek/маарек</i> (K.T.)	مُبَارَك
İnsaf (T.T.)	<i>Isap/ысап</i> (K.T.)	إِنصَاف
Mescit (T.T.)	<i>Meçit/мечит</i> (K.T.)	مَسْجِد
Bereket (T.T.)	<i>Bereke/береке</i> (K.T.)	بَرَكَة
Niyet (T.T.)	<i>Neet/Niet/неет-ниет</i> (K.T.)	نِيَّة

5.3.Kelime sonunda: Başta ve ortada düşen veya başka bir harfe dönüşen /h/ ve /v/ ünsüzlerine ilave olarak; /m/, /t/ gibi ünsüzlerin düştüğü de tespit edilmiştir:

Allah (T.T.)	<i>Alla/алла</i> (K.T.)	الله
Mekruh (T.T.)	<i>Makröo/макрөө</i> (K.T.)	مَكْرُوه
Nikâh (T.T.)	<i>Nike/нике</i> (K.T.)	نِكَاح
Tespîh (T.T.)	<i>Tespe/теспе</i> (K.T.)	تَسْبِيح
Bereket (T.T.)	<i>Bereke/береке</i> (K.T.)	بَرَكَة
Tamam (T.T.)	<i>Tama/тама</i> (K.T.)	تَمَام

6. Aykırılma (dissimilation)

Aykırılma, “kelimedeki benzer seslerin zaman içinde birbirlerini itmesi” (Coşkun 2010: 55) olarak tanımlanmaktadır. Türkçede aynı ünsüzün ekleme ve birleşme dışında yan yana bulunmamasından dolayı, yabancı dillerden alınan kelimelerde görülen bu ses olayının Kırgız Türkçesindeki yansımada önemli bir fark ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, Türkiye Türkçesinde yazı diline geçmiş olan *aykırılma* örnekleri nispeten sınırlı olduğu halde, bahsedilen değişim Kırgız Türkçesinde sadece söyleyişle sınırlı kalmayıp, sözlük ve imla kitaplarına da girmiş ve kelimenin yeni formu olarak kullanıma yerleşmiştir. Örneğin, T.T.’de “muşamma>muşamba”, “tennur>tandır”, “attar>aktar”, “mihekk>mihenk” gibi sınırlı örneklerde görülen standartlaşmanın yanı sıra; “hamal>hambal”, “battaniye>batdaniye”, “okka>okga”, “hakki>hakgi” gibi söyleyişte kullanıldığı halde yazı diline yansımamış bolca örnek mevcuttur.³¹ Kırgız Türkçesinde tespit ettiğimiz örnekler:

Allah (T.T.)	<i>Alda/алда</i> (K.T.) ³²	الله
Cellat (T.T.)	<i>Celdet/селдет</i> (K.T.)	جَلَد
İllet (T.T.)	<i>İldet/илдет</i> (K.T.)	عِلَّة
Molla (T.T.) ³³	<i>Moldo/молдо</i> (K.T.)	مَوْلَا/مَوْلَانَا
Müselles (T.T.)	<i>Musaldas/мысалда</i> (K.T.)	مُثَلَّث

³¹ Ayrıntılı bilgi ve diğer örnekler için bkz. (Vural 2012: 127-129); (Demir 2013: 48-49).

³² Yukarıda ünsüz düşmesiyle alakalı olarak *Alla* formuna yer verilmişti. *Alda* kullanımı da imla ve lügat kitaplarına geçmiştir. Krş. (ed. S. İbragimov vd. 2009, 57); (Yudahin 1998: 24).

³³ Kelimenin (مَلَا) ve (مُثَلَّث) kullanımlarının olduğunu kaydeden Şemsettin Sami, bilinen anlamı dışında mevleviyet sahibi, mevlevilik payesinde bulunan zat anlamlarını da vermektedir. Krş. (Sami 1317: 1398).

Tellal (T.T.)	Daldal/далдал (K.T.)	دَلال
---------------	----------------------	-------

7. Metatez (yer değiştirme/göçüşme)

Basitçe, bir gramer birliğinde yan yana gelen iki sesin yer değiştirmesi³⁴ (Ergin 2013: 52) olarak tanımlanan bu ses olayının, uzak ve yakın ünsüzler arasında olmak üzere iki türü vardır. Yazı diline geçen ve/veya konuşma diliyle sınırlı kalan bazı metatez örnekleri: “culah>çulha (Far.)”, “çar+yek>çeyrek (Far.)”, “emrûd>armut (Far.)”, “toprak>torpak”, “yaprak>yarpak” vb.

Arapçada *kalb* (قلب) veya *el-kalbu 'l-mekânî* (القلب المكناني) olarak isimlendirilen bu ses olgusunun Kırgız Türkçesindeki Arapça kelimelerde yol açtığı değişimlere örnek verecek olursak;

Dünya (T.T.)	Düynö/дүйнө (K.T.)	دُنیا
Fitil (T.T.)	Bilte/билте (K.T.)	فَتِيل
Lanet (T.T.)	Naalat/наалат (K.T.)	لَعْنَة

C. Ses türemeleri

1. Ünlü türemesi

“Ses özelliklerine veya birbirleri ile birleşme şartlarına bağlı bazı nedenlerle kelimenin ön, iç ve sonuna ünlü getirilmesi olayına *ünlü türemesi* denir.” (Vural 2012: 90).

1.1.Kelime başında: Bilindiği gibi, Anadolu ağızlarında Türkçe kelimelerin başında bulunamayan /l/, /r/, /v/ gibi ünsüzlerden önce ünlü türemesi görülür (ramazan>ıramazan, lazım>ılazım gibi). Kırgız Türkçesinde de benzer ünlü türemesi mevcuttur:

Lazım (T.T.)	Ilazım/ылаазым (K.T.)	لازِم
Layık (T.T.)	Ilayık/ылайык (K.T.)	لائِق
Rahmet (T.T.)	Irakmat/ыракмат (K.T.)	رَحْمَة
Ramazan (T.T.)	Iramazan/ырамазан (K.T.)	رَمَضان
Razı (T.T.)	Iraazı/ыраазы (K.T.)	ر ا ضِ
Rızık (T.T.)	Irıski/ырыскы (K.T.)	رِزْق
Vade (T.T.)	Ubada/убада (K.T.)	وَعْدَة
Vakit (T.T.)	Ubakit/убакыт (K.T.)	وَقْت

Ayrıca, bazı Arapça alıntı kelimelerin başında veya ilk hecesindeki ayın (ع) harfi, Kırgızca’da çift “a” ünlüsüyle karşılanmıştır (Çengel 1995: 478):

Âlem (T.T.)	Aalam/aalam (K.T.)	عَالَم
Âlim (T.T.)	Aalim/aalym (K.T.)	عَالِم
Malum (T.T.)	Maalim/maalym (K.T.)	مَعْلُوم
Mana (T.T.)	Maana/maana (K.T.)	مَعْنَى
Talim (T.T.)	Taalim/taalym (K.T.)	تَعْلِيم
Tesir (T.T.)	Taasir/taasir (K.T.)	تَأْثِير

1.2.Kelime ortasında: Arapça alıntı kelimelerde iç seste diğer ünlülerle uyumlu olarak bazı ünlü türemeleri görülür:

Ahval (T.T.)	Akıbal/акыбал (K.T.)	أَحْوال
Alamet (T.T.)	Alaamat/алаамат (K.T.)	عَلَامَة

³⁴ Metatez ile bazı kelimelerde semantik başkalaşma meydana geldiğine dair bir tespit için bkz. (Kaya 2011: 108-112).

Cins (T.T.)	<i>Cınıs/жыныс</i> (K.T.)	جِنْس
Ders (T.T.)	<i>Darıs/дарыс</i> (K.T.)	دَرْس
Harf (T.T.)	<i>Arıp/арып</i> (K.T.)	حَرْف
Hikmet (T.T.)	<i>Ekimet/экимет</i> (K.T.)	حِكْمَة
İflas (T.T.)	<i>İpilas/ыпылас</i> (K.T.)	إِفْلَاس
Örf (T.T.)	<i>Ürüp/үрүп</i> (K.T.)	عُرْف

1.3.Kelime sonunda: Kırgız Türkçesinde, kelime başı ve ilk hecede meydana gelen uzun ünlüye dönüşme olayı, son hece veya kelime sonunda da görülür. Ayrıca bazı ünsüzlerden sonra ünlü türemesi meydana gelmektedir.

Bela (T.T.)	<i>Balaa/балаа</i> (K.T.)	بَلَاء
Cefa (T.T.)	<i>Sapaa/жапаа</i> (K.T.)	جَفَاء
Deva (T.T.)	<i>Dabaa/дабаа</i> (K.T.)	دَوَاء
Нас (T.T.)	<i>Acı/ажы</i> (K.T.)	حَجّ
Harç (T.T.)	<i>Karcı/каржы</i> (K.T.)	خَرْج
Has (T.T.)	<i>Kasa/каса</i> (K.T.)	خَاصّ
İcar (T.T.)	<i>İcara/ижара</i> (K.T.)	إِيجَار
Mendil (T.T.)	<i>Mandili/мандили</i> (K.T.)	مِنْدِيل
Taç (T.T.)	<i>Tacı/тажы</i> (K.T.)	تَاج

2. Ünsüz türemesi

“Kelime ön, iç ve sonuna, kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün getirilmesine ünsüz türemesi denir.” (Vural 2012: 92).

2.1.Kelime başında: Kırgız Türkçesinde Arapça alıntı kelimelerin başındaki ayın (ع) sesi bazı durumlarda /g/ veya /ğ/ ünsüzüne dönüşmektedir. Bunun dışında, kurallı olmamak şartıyla başka ünsüz türemeleri de görülür:

Asıl (T.T.)	<i>Nasıl/насыл</i> (K.T.)	أَصْل
Esir (T.T.)	<i>Cesir/жесир</i> (K.T.)	أَسِير
İlim (T.T.)	<i>Gılım/гылым</i> (K.T.)	عِلْم
İklim (T.T.)	<i>Kılım/кылым</i> (T.T.) ³⁵	إِقْلِيم

2.2.Kelime ortasında: Burada da genellikle *ayın* sesinden kaynaklanan bir değişim söz konusudur. Başka sebeplerle içseste ünsüz türemesi örnekleri de mevcuttur (Yıldırım 2008: 101):

Celep (T.T.)	<i>Caldap/жалдар</i> (K.T.)	جَلَب
Dua (T.T.)	<i>Duba/дуба</i> (K.T.)	دُعَاء
Kanaat (T.T.)	<i>Kanagat/канагат</i> (K.T.)	قَنَاة
Melun (T.T.)	<i>Malgun/малгун</i> (K.T.)	مَلْعُون
Muallim (T.T.)	<i>Mugalim/муғалим</i> (K.T.)	مُعَلِّم

³⁵ Bu kelime Kırgız Türkçesinde, yüzyıl (asır) ve dünya, âlem gibi farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Krş. (Yudahin 1998: 452). Yudahin, kelimenin Grekçeden Arapçaya geçtiğini kaydetmektedir. İbn Manzûr da dünyanın eski bilginlerce yedi iklime (bölgeye) ayrıldığını kaydederek, kelimenin Arapça kökenli olmadığına dair görüşleri nakletmiş; bununla birlikte *iklim* kelimesinin *kalem* sözcüğü ile aynı kökten gelmiş olabileceğini; bu durumda (قلم) kökünde bulunan kesmek, yontmak anlamlarından hareketle, dünyanın yedi bölgesinin birbirinden kesilip ayrıldığını delalet edebileceğini belirtmiştir. Krş. (İbn Manzûr: 491).

Sual (T.T.)	<i>Sobol/собо́л</i> (K.T.)	سؤال
Şecere (T.T.)	<i>Sancıra/санжыра</i> (K.T.)	شجرة
Şiir (T.T.)	<i>Şıgır/шыгыр</i> (K.T.)	شعر

Genellikle Arapça alıntı kelimelerdeki uzun /i/ ünlüsünden kaynaklanan /y/ ünsüz türemesine örnekler:

Azrail (T.T.)	<i>Azreyil/азрейил</i> (K.T.)	عزرائيل
Daima (T.T.)	<i>Dayıma/дайыма</i> (K.T.)	دائماً
İman (T.T.)	<i>İyman/ыйман</i> (K.T.)	إيمان
Nizam (T.T.)	<i>Mıyzam/мыйзам</i> (K.T.)	نظام
Netice (T.T.)	<i>Natıysa/натыйжа</i> (K.T.)	نتيجة
Tabiat (T.T.)	<i>Tabıygat/табыйгат</i> (K.T.)	طبيعة
Tecrübe (T.T.)	<i>Tacıryba/тажырыйба</i> (K.T.)	تجربة

2.3.Kelime sonunda: Arapça alıntı kelimelerin sonunda bulunan uzun /i/ ünlüsünden kaynaklanan /y/ türemesiyle birlikte başka ünsüz türemeleri de söz konusudur:

Edebî (T.T.)	<i>Adabiy/адабий</i> (K.T.)	أدبي
Medenî (T.T.)	<i>Madanıy/маданий</i> (K.T.)	مدني
Mesela (T.T.)	<i>Maselen/маселен</i> (K.T.)	مثلاً
Ruhî (T.T.)	<i>Ruhiy/рухий</i> (K.T.)	روحي
Tarihî (T.T.)	<i>Tarihiy/тарыхый</i> (K.T.)	تاريخي
Türbe (T.T.)	<i>Turbat/турбат</i> (K.T.)	تربة
Zarurî (T.T.)	<i>Zarıl/зарыл</i> (K.T.)	ضروري

D. Diğer ses değişimleri

1. /y/ > /c/ değişimi: Kıpçak grubu Türk lehçelerinin karakteristik ses olayını yansıtan bu değişimin Arapça alıntı kelimelerde de etkili olduğu görülmektedir:³⁶

Yakut (T.T.)	<i>Cakut/жакут</i> (K.T.)	ياقوت
Yetim (T.T.)	<i>Cetim/жетим</i> (K.T.)	يتيم
Yezit (T.T.)	<i>Cezit/жезит</i> (K.T.)	يزيد

2. /h/ > /y/ değişimi: Ön ve içseste çoğu zaman düşen veya /k/ ünlüsüne dönüşen /h/ ünlüsünün, bazı Arapça alıntı kelimelerde sürekli /y/ ünlüsüne dönüştüğü görülür:

Nasihah (T.T.)	<i>Nasıyat/насыят</i> (K.T.)	نصيحة
Rahim (T.T.)	<i>İrayım/ырайым</i> (K.T.)	رحيم
Ruh (T.T.)	<i>Oroy/oroy</i> (K.T.)	روح
Sihir (T.T.)	<i>Sıykır/сыйкыр</i> (K.T.)	سحر
Şehit (T.T.)	<i>Şeyit/шейит</i> (K.T.)	شهيد
Talih (T.T.)	<i>Taalay/таалай</i> (K.T.)	طالع

³⁶ Türkolojinin kurucularından sayılan Radloff'un, Kırgız bölgesindeki gezilerinde söz başı /c/ ünsüzlerini /y/ olarak derlediği bilinmektedir. Alanın uzmanları bu kayıtlarda Radloff'un hata yaptığını düşünmektedirler. Ancak bazı çalışmalarda bölgesel farklılıklara işaret edilerek, Radloff'un derlemelerinin tespit yapılan bölgeler açısından doğru olduğu, ancak bütün Kırgız ağızlarını kapsamadığı ifade edilmiştir. Krş. (Aşçı 2009). Türk lehçelerinde ön seste bulunan /y/ ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. (Alibekiroğlu 2013).

Zahir (T.T.)	Zayıp/зайыр (K.T.)	ظاھر
--------------	--------------------	------

3. /r/ > /l/ değişimi: Uzmanların, içste titrekten akıcı ünsüze geçme (Öner 1998: 19) olarak tanımladığı bu ses olayının Kırgız Türkçesindeki Arapça alıntı kelimelerde bazı örnekleri mevcuttur:

Merhem (T.T.)	Malaam/малаам (K.T.)	مَرْهَم
Seyir (T.T.)	Seyil/сейил (K.T.)	سَيْر
Zarar (T.T.)	Zalal/залал (K.T.)	ضَرَر
Zaruri (T.T.)	Zarıl/зарыл (K.T.)	ضَرُورِي

Bunların dışında çok seyrek olmak üzere; /d/ > /z/, /m/ > /y/, /s/ > /z/, /ş/ > /s/, /z/ > /c/ gibi ünsüz değişimleri de görülmektedir:

Darp (T.T.)	Zarp/зарп (K.T.)	ضَرْب
Ganimet (T.T.)	Kaniyet/канийет (K.T.)	غَنِيْمَة
Şecere (T.T.)	Sancıra/санжыра (K.T.)	شَجَرَة
Ezel (T.T.)	Ecel/ежел (K.T.)	أَجَل
Tazim (T.T.)	Taasım/таажым (K.T.)	تَعْظِيم
Elmas (T.T.)	Almaz/алмаз (K.T.)	أَلْمَاس (ماس)
Sükût (T.T.)	Zükût/зүкүт (K.T.)	سُكُوت

Ses değişimi nedeniyle, farklı kökten bazı kelimelerin sesteş hale geldikleri tespit edilmiştir:

Havl [can havli] (T.T.)	Al/al (K.T.): Kuvvet, kudret	حَوْل
Hal (T.T.)	Al/al (K.T.): Vaziyet, durum	حَال

Bazı durumlarda ise, aynı kökten gelmekle birlikte farklı anlam ve kullanıma sahip kelimeler, Kırgız Türkçesinde aynı formla ifade edilmiştir:

Taam (T.T.)	Daam/даам (K.T.): yemek, yiyecek	طَعَام
Türkçede yok	Daam/даам (K.T.): tat, yemeğin tadı	طَعْم

Sonuç

Türkçe ve Kırgızca aynı dilin iki kolu olmaları nedeniyle, pek çok ortak kelimeye sahiptirler. Bu sözcüklerin bir kısmı, aynı kaynaktan beslendikleri için Arapça-Farsça sözcüklerdir. Farsçanın Arapça sözcükleri diğer lehçe ve dillere taşımada bir köprü rolü oynadığı bilinmektedir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, Kırgız Türkçesindeki bazı Arapça alıntı kelimelerin de Farsça yoluyla girdiği görülmektedir. Diğer bir etkileşim de, kardeş Türk dilleri yani Uygur, Türkmen ve Özbek dilleri ile gerçekleşmiş; ortak coğrafyada yaşamının da etkisiyle pek çok Arapça-Farsça sözcük bu diller arasında yayılmıştır.

Bir asırlık yazılı edebiyat mazisi olan Kırgız Türkçesinin diğer Türk lehçelerine göre daha az Arapça-Farsça kelimeler ihtiva ettiği görülür. Bunda Kırgızların İslamiyet'le nispeten daha geç tanışmış olmaları ve uzun müddet göçebe hayatı sürmeleri etkili olmuştur. Bununla birlikte, zengin ilim merkezlerine olan coğrafi yakınlık ve ticarî, kültürel, siyasî vb. ilişkiler sözlü kültür kanalıyla belli sayıda Arapça kelimenin Kırgız Türkçesine girmesini sağlamıştır.

Kırgız Türkçesindeki Arapça alıntı kelimelerin çoğunun Farsça dolayımıyla ve sözlü yoldan alınması nedeniyle, tamamen Kırgızcanın ses özelliklerine uyduğu; öte yandan, günümüzde veya yakın geçmişte alınan Arapça kelimelerin ses-anlam değişimlerine daha az maruz kaldığı görülmektedir. Türkiye Türkçesinde bulunan Arapça alıntı kelimelerdeki ses değişimleri nispeten

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/8 Spring 2015

az olduğu halde, özellikle erken dönemlerde Kırgızcaya girmiş Arapça kelimelerin çoğunu tanımak neredeyse imkânsızdır. Çalışmamızda bu kelimelerin geçirdiği ses değişimleri ayrı başlıklar halinde incelenmiş ve Türkiye Türkçesi ile Arapça orijinalleri birlikte verilerek değişimin takip edilmesi kolaylaştırılmıştır.

Türkçe ve Kırgızcada ortak olarak kullanılan Arapça sözcüklerdeki ses değişimlerini inceleyen bu çalışmanın bir benzerinin diğer Türk dilleri için de yapılması gerektiğini düşünüyoruz. Böylece, Türk dilleri ile Arap dilinin tarihsel süreçte nasıl etkileşime girdiği, hangi dil unsurlarının paylaşıldığı, Türk dillerinin ileride hedeflediği dil birliğinde Arapça kökenli kelimelerin nasıl rol oynayacağı gibi sorular cevabını bulacaktır.

KAYNAKÇA

- ABAZOV, Rafis (2004). *Historical Dictionary of Kyrgyzstan*. Oxford: The Scarecrow Press, Inc.
- AKALIN, Mehmet (1979). *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- AKIN, Cüneyt (2009). “Kırgız Sözlükçülüğü ve Kırgız Türkçesinin Sözlükleri”. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/4 Summer 2009, p. 47-70, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.800>, ANKARA-TURKEY.
- (2010). *Hüseyin Karasayev’in “Kamus Nama” Adlı Eseri ve Çağdaş Kırgız Türkçesindeki Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Değişimleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir.
- AKUNOVA, A.R. vd. (2001). *Azırkı Kırgız Tili-Fonetika*. Bişkek.
- ALİBEKİROĞLU, Sertan (2013). “Türkçede Ön Seste Y”. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1 Winter 2012, p. 685-710, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4464>, ANKARA-TURKEY.
- ARAT, Reşid Rahmeti ve Temir, Ahmet (1992). “Türk Şivelerinin Tasnifi”. *Türk Dünyası El Kitabı*. 2. Cilt “Dil-Kültür-Sanat”. Ankara.
- AŞCI, Ufuk Deniz (2010). “Kırgız Türkçesiyle Yazılmış Alıp-Bee Adlı İlk Alfabe Kitabındaki Söz Varlığı Üzerine”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* S. 27: 19-43.
- (2009). “Wilhelm Radloff Kırgız Lehçesini Neden Söz Baş y- Tarafında Bir Türk Lehçesi Olarak Göstermiştir?”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* C. 6/2: 77-97.
- AYDIN, Erhan (2007). “Eski Türk Yazıtlarındaki Kırgız Seferleri Üzerine Notlar”. *Sibirische Studien (Sibiryâ İncelemeleri)* II/1. Göttingen/İstanbul.
- BİLGEGİL, Kaya (2014). *Türkçe Dilbilgisi*. Konya: Salkımsöğüt Yay.
- BOZKURT, Fuat (2005). *Türklerin Dili*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- CAPAROV, Ş. ve Sıdıkoğlu, T. (2013). *Azırkı Kırgız Tilinin Fonetikası*. Bişkek: Arabayev Üniversitesi.
- CERİTOĞLU, Murat (2012). *Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi*. İstanbul. Kesit.
- COMPARETİ, Matteo (2002). “Soğdiyana Tarihine Giriş”. *Türkler Ansiklopedisi*. C. II. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- COŞKUN, Volkan (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/8 Spring 2015

- CUMAKUNOVA, Güلزura (2008). “Kırgız Türkçesinde Arapça Alıntı Kelimeler”. *Hacettepe Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi* 9: 101-117.
- ÇAĞATAY, Saadet (1972). *Türk Lehçeleri Örnekleri II-Yaşayan Ağız ve Lehçeler*. Ankara: A.Ü.D.T.C. Fak. Yay.
- ÇENGEL, Hülya Kasapoğlu (1995). “Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesindeki Ortak Alınma Kelimeler”. *Türk Dili* 521: 467-479.
- DEMİR, Tufan (2013). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Kitabevi.
- DEMİRCAN, Ömer (2013). *Türkçenin Sesdizimi*. İstanbul: Der Yay.
- ERGİN, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- ERŞAHİN, Seyfettin (1999). “Kırgızların İslamlaşması Üzerine Bazı Mülâhazalar”. *A.Ü.İ.F.Dergisi*. XXXIX (1): 393-438.
- EL-FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecdüddîn Muhammed b. Ya‘kûb (2005). *el-Kâmûsu’l-Muhît*. Beyrut: Muessesetu’r-Risâle.
- GÖMEÇ, Saadettin (2002). *Tarihte ve Günümüzde Kırgız Türkleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- GÜLENSOY, Tuncer (2010). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yay.
- EL-HALÎL b. Ahmed, Ebû Abdurrahmân (2002). *Kitâbu’l-‘Ayn*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.
- HALİLOV, A. (1996). *Azırkı Kırgız Tili*. Bişkek: Kırgızstan Basma Üyü.
- İBN MANZÛR, Ebu’l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem. *Lisânu’l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İNAN, Abdülkadir (1952). Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları. *A.Ü.İ.F. Dergisi* C.1/4: 19-30.
- İŞLER, Emrullah (1997). *Türkçede Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelimeler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- _____ (2004). “Türkçedeki Arapça Alıntı Kelimelerde Farsça Etkisi”. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri* I: 1409-1420.
- JOHANSON, Lars (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. çev. Nurettin Demir. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- KABILBEKOVA, Tamara (1997). “Kırgız Halkının Ortaya Çıkışı”. *bilig* 4: 32-48.
- KALKAN, Mustafa (2006). *Kırgızlar ve Kazaklar*. İstanbul: Selenge Yay.
- _____ (2009). “Kırgızların Diğer Orta Asya Kavimleri ile Etnik Temasları”. *Tübar* 25: 101-117.
- KARA, David Somfai (2003). *Kyrgyz*. Lincom Europa.
- KARAAĞAÇ, Günay (2013). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yay.
- KARASAEV, Husain (1986). *Özdöştürülgön Sözdör*. ed. B. Ö. Oruzbaeva. Frunze: Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası.
- _____ (1990). *Kaamus Nama*. Frunze (Bişkek).
- KARATAYEV, Olcobay (2002). “Kırgızların- Oğuzların (Türkmenlerin) Tarihi ve Etnik Bağları”. (çev. Mustafa Kalkan). *KTMU Sosyal Bilimler Dergisi* 5: 199-207. Bişkek.

- KARAYEV, Ömürkul, “Kırgızların Ortaya Çıkışı”. (çev. Mehmet Kıldıroğlu). *Kırgızistan Türkiye Manas Ü. Sosyal Bil. Dergisi*: 1/1: 201-217. Bişkek.
- KAYA, Mehmet (2011). *Ayrı Düşmüş Kelimeler*. İstanbul. Kesit Yay.
- [KIRGIZCA İMLA KILAVUZU] *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü* (2009). ed. S. İbragimov, A. Biyaliyev, N. Abdesov, Bişkek: Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru.
- KİTAPÇI, Zekeriya (2002). “Türklerin Müslüman Oluşu”. *Türkler Ansiklopedisi* C. 4. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 263-270.
- _____ (2004). *Türkler Nasıl Müslüman Oldu?* Konya. Yedikubbe Yay.
- MILLER, Ruth A. (2002). “VII. Yüzyılda Arapların ve XI. Yüzyılda Türklerin Orta Doğu Fetihlerinin Karşılaştırılması”. *Türkler Ansiklopedisi* C. 4. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 388-393.
- OSMONOV, O.C. (2013). “Eski Kırgızlar”. (çev. Vefa Kurban). *Dokuz Eylül Ü.E.F.D.* S. 2/3: 147-166.
- ÖNER, Mustafa (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: TDK.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim (2002). “Türklerin İslamiyet’i Kabulü”, *Türkler Ansiklopedisi* C. 4. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 239-262.
- ÖZTÜRK, Faruk (2012). “Kırgız Sözlükçülüğünde Husein [Karasayev] Karasayev ve Konstantin [Kuzmiç] Yudahin’in Yeri”. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4 Fall 2012, p. 2643-2654, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4231, ANKARA-TURKEY.
- RADLOFF, Wilhelm (1956). *Sibiryadan*. çev. Ahmet Temir. İstanbul. Maarif Basımevi.
- SAMİ, Şemsettin (1317). *Kâmûs-ı Türkî*. Dersaadet :İkdâm Matbaası.
- SCHÖNIG, Claus, (2013). “Modern Türk Dillerinin Eş Zamanlı Tasnifi ve Tarihsel Yönleri”. (çev. İsa Sarı). *Dil Araştırmaları* 12: 221-257.
- SIDIKOVA, Kalen (2007). *Kırgız Tarihi*. Bişkek: Biyiktik.
- SOLAK, Fahri (2004). “Kırgızistan’la İlgili Türkçe Bibliyografya (1928-2003) (Tezler-Kitaplar-Makaleler).” *Manas Ü.S.B.F.D.* 5/9: 67-115. Bişkek.
- TAŞAĞIL, Ahmet (2013). *Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- TEKİN, Talat ve ÖLMEZ, Mehmet (2003). *Türk Dilleri*. İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat 2.
- TEKİN, Talat (1975). *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler*. Ankara: H.Ü. Yayınları.
- _____ (1980). “Türk Dilleri Ailesi: II”. *Genel Dilbilim Dergisi* 2/7-8, Ankara.
- _____ (2005). *Makaleler III-Çağdaş Türk Dilleri*. ed. Emine Yılmaz & Nurettin Demir. Ankara: Grafiker Yay.
- TENİŞEV, E.R. (1997). “Kırgızların ve Kırgızcanın Kökeni Sorunu Üzerine”. (çev. Caştigin Turgunbayev). *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi* 11: 57-71. Ankara.
- TIEZTZE, Andreas (2002). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Simurg.
- TÜRKÇE SÖZLÜK* (1998). Ankara. Türk Dil Kurumu. I-II. 9. Baskı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/8 Spring 2015

- UĞURLU, Mustafa (2012). “Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu”. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4-I Fall 2012, p. 215-222, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4235, ANKARA-TURKEY.
- UZUN, Gülsine (2004). “Kırgız Türkçesinde Yabancı Dillerden Alıntılanan Kelimelerde Ses Düşmeleri”, *M.S.K.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi*. S. 3: 80-93.
- ÜÇÖK, Necip (2007). *Genel Fonetik (Ana Çizgileri)*. İstanbul: Multilingual.
- VURAL, Hanifi & Böler, Tuncay (2012). *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yay.
- YALIN, Yasemin (2011). *Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasındaki Kelime Eş Değerliği*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- YILDIRIM, Özlem (2008). *Kazak, Kırgız ve Tatar Türkçelerindeki Arapça-Farsça Kelimelerin Ses Değişimleri (Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırılması)*.Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniv.
- YUDAHİN, K.K. (1985). *Kirgizsko-Russkiy Slovar*. Frunze: Glavnaya Redaktsiya Kirgizskoy Sovetskoy Entsiklopedii. I-II.
- _____ (1998). *Kırgız Sözlüğü*. çev. Abdullah Taymas. Ankara: T.D.K. I-II.
- YÜKSEKKAYA, Güliden Sağol (2014). “Kur’an-ı Kerim’in Kırgızca Çevirileri”. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/9 Summer 2014, p. 31-37, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7322, ANKARA-TURKEY.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- ACAR, Ö., Kırgız Türkçesi İle Türkiye Türkçesindeki Ortak Arapça Kelimelerde Görülen Ses Değişimleri, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/8 Spring 2015, p. 273-298, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8219, ANKARA-TURKEY